

A CSELEKVÉS MŰHELYE

Gönczy László beszélgetése

Az itt következő interjú tárgyról, távlatairól, az érintendő kérdéskörök háttéréről, kérdezett és kérdező szakmai és emberi kapcsolatrendszeréről szerezhetsz benyomásokat az olvasó, ha – szokatlan, de praktikus módon – egy országos szakfolyóiratban hét éve megjelent írásomból idézek (*Muzsika*, 2014. március, 16–17. oldal):

„Közről figyelem a zenekar tevékenységét, különösen 2004 óta, amikor az addigi Pécsi Szimfonikus Zenekar új nevét felvéve jelképesen is korszakváltáshoz érkezett. Ma szinte heti munkakapcsolatban állok egyes tagjaival, menedzsmentjével. Az összeférhetlenség ebből fakadó elvénél mint kizáró oknál fontosabbnak tartom az érzelmi bevonódás tényét, azt, hogy az elmúlt évtized során Pécs városát illető tapasztalataimban az egyetlen, amelyet magamban fenntartások nélkül örömtelinek minősíték, éppen ehhez a műhelyhez fűződik. Pedig volt itt EKF programév a felkészüléssel, városrendezéssel és nagy tervekkel, évente POSZT, némi egyetem-fejlesztés, virágzott (majd elsorvadt) egy figyelemre méltó művészetkritikai folyóirat, és folytatható a sor. De a napok, amikor a Kodályközpontba szólít a munkám, derűsebbek a többinél: mintha valamiféle időutazást tennék, nem tudom, a múltba-e vagy a jövőbe, mindenesetre a hétköznapi abszurdításokból egy olyan közegbe, ahol nem a kockát gurítják, hanem a gömböt. Ritka élmény napjainkban: értelmes célok, ezekhez illeszkedő eszközök és innováció, önkritikus visszacsatolás, mindezek egy európai távlatokra támaszkodó minőség-igény jegyében.

[... E cikk apropója] a Pannon Filharmonikusok 2013. december 22. és 2014. január 5. között tett turnéja, melynek keretében fontos német és svájci koncert-színhelyeken léptek pódiumra összesen tíz alkalommal. A lipcsei *Gewandhaus*, a zürichi *Tonhalle*, a genfi *Victoria Hall*, a (számunkra már a MüPa miatt is különösen kedves) luzerni *KKL*, és persze a zenekar által legfőbb trófeának tekintett *Berliner Philharmonie* közönségének meghódítása valóban presztízs-növelő, öntudatot erősítő, a jövőre vonatkozó elképzeléseket sokban meghatározó eseménysorozat.

A fejlődés gyökereit keresve a nyolcvanas évek végéig kell visszatekinteni: *Howard Williams*, majd *Nicolas Pasquet* főzeneigazgatói státusában már kirajzolódott egy az akkori »vidéki zenekari« léten jócskán túlmutató fejlődési dinamika. 2003-ban foglalta el posztját *Horváth Zsolt* zenekar-igazgató, aki a már 2000 óta Pécsen tevékenykedő *Hamar Zsolt* vezető karmesterrel teljes egyetértésben látott hozzá egy akkor az irrealitás határán mozgó stratégia megvalósításához.

[...] Horváth és Hamar egy interjúbán (*Korszakváltás*, Echo 2003. október) lefegyverző pontossággal fejtik ki nézeteiket az elkerülhetetlen szemléleti változásokról. Azóta többszörösen igazolt téziseik: nem feltételezhetjük, hogy pusztán hagyomány- vagy érték-voltánál fogva bármi is védettséget élvezne, nincs olyan normaszegés, amit a fenntartó ne követhetne el, ha nem győzik meg újra és újra, hogy ne tegye.”

Gönczy László: – *Idén 210 éves a zenekar, tízéves az otthonotok, a Kodály Központ, és lassan húsz éve csirázott ki az átalakulás gondolata a zenekar legbelsőbb köreiből, ideje hát a számvetésnek.*

Emlékezetes interjú-beszélgetésünk során az átalakulás kezdeti fázisában Hamar Zsolttal karöltve fővázzalatosok egy világos jövőképet, és egy roppant átgondolt cselekvési programot is. Az eltelt két évtized során az akkori tervek mennyire bizonyultak reálisnak, megvalósíthatónak?

Horváth Zsolt: – Sok tekintetben jóval tovább jutott a folyamat, mint akkor terveztük. Azt kell mondanom, igen pontosan azonosította és fogalmazta meg ez a közösség a szándékait, céljait, a remélt folyamat kontextusát, mozgatóit. Így kevés vargabetű jellemzi az időszakot – nehézség persze annál több. Visszanézve ez meglepő, hiszen nemigen voltak előttünk modellek, legalábbis a hazai zeneéletben. És miközben a változások szépen beépültek a mindennapjainkba, kitekintve azt látjuk, hogy bár sokakat talán inspirál a példánk, de bőven vannak, akik ma ugyanúgy hátrítják a változás általunk bemutatott lehetőségeit, mint a kezdetekkor. Már a kérdésekkel sem óhajtának szembenézni, amelyekre a magunk válaszait kerestük.

– Soroljunk konkrétumokat! Megfogalmaztatok egy pontos helyzetértékelést, láttelepet a korábbi Pécsi Szimfonikus Zenekar helyzetéről, leltározatátok mindazt, amin változtatni kell. Például az „éhségturnék” gyakorlatán, amikor csotrogány buszokon hetekig zötykölődve, jelentéktelen karmesterek vezényletével jártatok a külföldet. Vagy azon, hogy egy-egy zenész csupán megjelenik a próbákon, letudja a „szolgáltatásokat” érdemi művészi igények, önálló gyakorlás nélkül... Vázlatok egy új szervezeti modellt, amiben a vezető karmester és a zenekar-igazgató feladatköre jól definiáltan elkülönül egymástól.

– Alapvető kiindulási pontunk volt, hogy Pécsről beszélünk. Ez olyan város, amely sajátos levegőjével – nehezen megfogalmazható okokból és módon – évszázadok óta egy mással összetéveszthetetlen ösztönző közeg. Sorolhatnánk az egyes művészeti ágakban a bizonyítékokat is, de ez túlterjed alkotók, művészek inspirációján, valamiképp megjelenik a legkülönbélebb foglalkozású polgárok attitűdjében, reflexeiben. Ezt az átalakulást bármelyik hasonló státuszú magyar városban aligha lehetett volna végigvinni. A lokálpatriotizmus és valamiféle zártság mellett munkál itt egyfajta alkotó energia, nyitottság is. Felmerül bennem a centrum–decentrum kérdéskör, amiről még a Monarchia idején, 1907-ben éppen Pécssett rendeztek konferenciát. Érdemes lenne ezt a témát újraértelmezni 21. századi nézőpontból – szerencsénkre az ezredforduló táján, a Pannon Filharmonikusok Zenekar indulásakor érezhetően reneszánszát élte. A centrum fogalma nyilvánvalóan rosszul definiált; használjuk és annyira evidensnek tekintjük, hogy nem élünk az összeolvasás vagy önreflexió lehetőségével. Centrumnak tekintendő-e Pécs? És mihez képest decentrum? Milyen értelemben centruma a környezetének? Ezek a PFZ önértékelése szempontjából is alapvető kérdések. Számomra attól válik egy hely centrummá, hogy felelősséget visel és inspirációt ad – ha nem gyakorol érzékelhető hatást a környezetére, a benne élőkre, akkor nem tekinthetjük centrumnak. Tudjuk, hogy az egyes centrumok hálózatba épülnek, interakcióban élnek egymással. Pécs igen régóta ennek tudatában, ebben az értelemben alakítja kultúráját, identitását. A zenekar elődjét 210 éve alapította az a Georg Lickl, aki életének felét töltötte Bécsben, felét itt, és pécsi időszakában annak ellenére nem került a periferiára, hogy Pécs tényszerűen olyan település volt, melyet az akkori úttörők, az osztrák, cseh, morva bevándorlók virágoztattak fel. A város óriási szerencséje volt, hogy Lickl friss szellemű, igényes muzsikusként folyamatos kapcsolatban maradt Béccsel pécsi harminchat éve alatt is, az itt komponált műveit is állandóan játszották Bécsben. Tehát keletkezett egy olyan tradíció, amelyben a város egyáltalán nem volt leszakadt állapotban. Ebben nyilván nem a méret, hanem a gondolkodásmód meghatározó, amely lehetővé tette, hogy két évvel a megírása után eljuttassanak itt valamely Beethoven-művet.

– Abban az időben, a 18. század vége táján egyik magyar város sem volt közelebb Bécshez, Buda vagy Pest sem. Dobszay Magyar zenei történetében olvashatunk a „dunántúli iskoláról”, ezen belül Pécs akkori kedvező helyzetéről, éppen az általad említett hálózati szerveződés ékes példaként.

– Amikor e szellemben elköteleződünk a megújulás mellett, nem az vált elsődleges

kérdéssé, hogy a trombitás tud-e trombitálni. Nekünk azt kellett felismernünk, hogy a magyar, ezen belül pécsi tradíciók hiányos, megtört tradíciók. A Lajtától nyugatra az elmúlt kétszáz év szerves fejlődésben telt, aminek az eredményei élvezhetők az ottani szimfonikus zenekarok kultúrájában. A történelem eltérő alakulása okán nálunk ez másfajta fejlődési pályára került. Voltak és vannak nagy formátumú karmesterek, hozzájuk kötődő nagy eredmények, de nálunk arról, hogy mi a szimfonikus zenekar ethosza, évtizedek óta nincs párbeszéd.

Nekünk – és ez húsz éve folyamatosan érvényes szempont – legelőször is ki kellett emelnünk a zenekari zenészt abból a pozícióból, melyben számára ez csupán egy munkahely, ahová bejár, és letudja a szolgálatát, mert ez így nem szólhat a saját művészi kiteljesedéséről, és nem szól az egyéni felelősségvállalásáról sem. Ha egy művet nyolcvan embernek kell közösen megszólaltatnia, akkor a – mondjuk – tizenkét elsőhegedűs közül a hetediknek is tudnia, éreznie kell, hogy mi az ő helye a nagy egészben. Nekünk és minden zenekari tagnak folyamatosan át kell gondolnunk, hogy az egyes produkciókban mire milyen lehetőségek, felelősség vár, a rendszer részeként mivel tartozik a művészetnek és a többieknek is. Ehhez már az induláskor mérlegelnünk kellett azt is, hogy mi lehet a viszony lényege, tartalma karmester és zenekari zenészek között, hogy utóbbiak alkotótársak-e, vagy csak egyszerű végrehajtók. Mindez messze túlmutat a hangszerjáték és kottáolvasás színvonalán, bár már a kottát sem lehet jól olvasni, ha önmagunkat nem tudjuk értelmezni. A legfontosabbnak ezt a szervezetfejlesztést tartom, azt a párbeszédet és önreflexivitást, amely révén értelmiségi műhely alakulhat a zenekarból.

Ez akkoriban igencsak újszerű gondolat volt. Voltak már hazai példák jelentős zenekarok építésére, megújítására – gondoljunk a Fesztiválzenekarra és a Nemzeti Filharmonikusokra –, de ezek azon alapultak, hogy egy-egy jelentős, markáns karmester-egyéniesség a zenekar élére állva átgondolta és végre is hajtotta, amire meggyőződése szerint szükség van. Mi más utat választottunk, inkább a nyugati modellekhez igazodót, amelyben egy mindannyiunk által belakott műhely kialakítására törekedtünk. Nyilván nem lehet ennek egyformán részese százegynéhány zenész, ahogy nem lehet egy életpálya során diplomától nyugdíjig ugyanolyan intenzitással, nyitottsággal részt venni a folyamatokban. De hogy milyen a többség, hogy mi a közösség normarendszere, morálja, etikája, e többségnek van-e igénye a „megtapsoltak, tehát rendben vagyunk” szemléletnél valami emelkedettebbre, az meghatározza a színvonalat. Mindezek belátásából fakadt a felismerésünk, hogy a mindenkori zenei vezető szerepe másképp definiálandó, mint az a magyar hagyományból fakadna. Hamar Zsolt nélkül ez a változás el se kezdődhetett volna. Közösségteremtő alkat, aki képes volt a kollégákat kibillenteni a komfortzónájukból, meg tudott fogalmazni kérdéseket, és rendre olyan helyzetbe hozta a zenekar közösségét, hogy ezekre reagálni kelljen, még ha ezek egyáltalán nem kényelmes kérdések és válaszok is. Az ő jelenléte mellett nagyon kellett ehhez a mi generációnk, az akkor huszoneves, fiatal harmincas zenésztársaság, akik jó hangszeres képzettséggel a zenekarba kerülve úgy érezték, másképp, tartalmasabban akarják leélni a szakmai életüket. Abban talán személyes szerepem is volt, hogy az idősebbeket bevonjuk a folyamatba, hogy élesztgessük az elfojtott vagy csak elhalványult régi ambícióikat. Egy jól funkcionáló modern szimfonikus zenekarra vonatkozó víziónk kialakításában nagy segítségemre voltak a bécsi tanulmányaim során szerzett tapasztalataim, ott szerzett szakmai szocializációm. Ott a fogalom legrétegzettebb értelmében elképesztő professzionalizmussal működnek a szimfonikus zenekarok. Megint nem arról van szó, hogy a trombitás tud-e trombitálni – merthogy ez evidencia –, hanem arról, hogy részletekig menően minden téren alaposan kigondolt, kifogástalanul működő szervezetek. Az ilyesminek végképp nem volt mintája itthon, de egyértelmű volt, hogy meg kell teremtenünk, ha fejlődni akarunk. Ki kellett építenünk a komoly menedzsmentünket, amely a maga kommunikációs és marketing-tudásával segíti a zeneművészet kibontakozá-

sát. Szerencsénk volt abban is, hogy az elgondolásaink kompatibilisek voltak a pillanatokkal később megszülető EKF-pályázati tervekkel, nézetekkel.

De akárhogy is nézzük, a történetek kulcsa az volt, hogy sikerült a kritikus tömeget meghaladó zenekari tagságot bevonni, magunk mellé állítani. Ezeknek a muzsikusoknak a nyitottsága alapfeltétel volt, hiszen nem lehetett lecserélni a tagságot...

– *Azért lezajlott itt egy komoly fiatalítási hullám...*

– Persze, és igyekeztünk is a legjobbat kihozni ebből. De ebben sem vagyunk összemérhető helyzetben a nyugati zenekarokkal, ahol profi muzsikusokból ma már olyan dömping van, hogy a jól megfizetett álláshelyekre akár százan játszanak próbát, és a százból huszonöt nagyszerű. Ez már rég nem arról szól, hogy ki a legjobb trombitás; személyiséget, intellektust keresnek, aki a legjobban illeszkedhet az adott gárda játékkultúrájába, aki gondolkodásmódjával a leghatékonyabban viheti előre a közös munkát. Ha nincs is ilyen széles merítésünk, azért pusztán a hangszeres tudás nekünk sem elég. Külön beszélgetés tárgya lehetne, hogy a felsőoktatásból kikerülő jelentkezők általában mennyit értenek ebből az egész működésből, rendszerből, aminek részévé akarnak válni. És az is, hogy léteznek olyan zenekarok, amelyek tagságát külön-külön nézve mondhatom, hogy ügyesebbek, képzetesebbek, felkészültebbek, a közös teljesítményük mégis messze elmarad a miénktől, mert az együttműködési kultúrájuk, az identitásuk, a jövőképük rendezetlen, összefésületlen. Senki nem ösztönzi őket, hogy ilyesmivel foglalkozzanak. Az átalakulás kezdetén mindenkivel megértettük, hogy épp ezekkel a kérdésekkel kell foglalkoznunk, miközben a szervezeti átalakulás igen gyorsan végbement.

Döntő volt ebben, hogy a fenntartóval, az önkormányzattal megtaláltuk azt a hangot, stílust, ami hatékonynak bizonyult. Nem a zeneművészetről beszélgettünk velük, hanem arról, hogy szeretnénk kiemelkedően sikeressé tenni a munkánkat. Prémiumterméket akarunk létrehozni, amelyet városmarketing-eszközként is jól lehet hasznosítani, ami identitásképző, amire büszke lehet Pécs. Az én feladatomból volt annak meghatározása és megértése, hogy ebben a törekvésben mik a gátló tényezők. Hogy például a fenntartó tanúsítson önmérsékletet, és ne az általam említett – szakmailag a világon semmit nem hozó – külföldi turnézásról szóló újsághírekkel akarjon büszkélkedni, nem ez a presztízs. Toller László akkori polgármester alakját örömmel idézem fel itt: pénzt ugyan nem tudott volna adni, igaz, nem is kértünk. Adott viszont három év szabadságot: magunkra csukhattuk az ajtót, dolgozhattunk a programunkon meggyőződésünk szerint, három éven át nem volt velünk szemben semmilyen teljesítményelvárás, sem a koncertek számában, sem a városon kívüli fellépésekben. Ez az igazi műhelymunka lehetőségét biztosította a számunkra. Akkor, fiatalon én ezt szinte természetesnek vettem, most, visszatekintve pontosan tudom, milyen rendkívüli dolog volt, egyfajta kegyelmi állapot. Ma ez elképzelhetetlen lenne.

– *Épp ez a stratégia vezetett oda, hogy egy évtizeddel később már Európa legnagyobb presztízsű koncerttermeiben játszottatok, s a nemzetközi szakkritika publikációi kapnak helyet a portfóliótokban...*

– Igen, de ezt akkor senki nem tudhatta biztosan. Át kellett gondolni, hogy a Pannon Filharmonikusok hová pozicionálja magát: hogy lokális igényeket szolgáló zenekar, vagy ennél többre, magasabbra törekszik, hogy akar-e az országos, netán európai művészeti térben elismert és tematizáló erővel bíró szakmai közösséggé válni. Egy Pécs méretű kulturális közösségben ez ma is valid kérdés: egy ekkora város – anyagi lehetőségei korlátossága okán – képtelen minden területen gazdája lenni olyan műhelyeknek, szervezeteknek, amelyek nemzetközi szintre kerülő produkciókra képesek. Viszont egy magát kulturálisan ekképp pozicionáló városnak egy-két témában igenis meg kell mutatnia magát tágabb horizonton is. És ezzel a mindenkori önkormányzatnak fontos dolga van: ha már itt a zene ilyen kiemelt, sokszorosan bizonyított pozícióba jutott, akkor biztosítani kellene az autonóm működés feltételeit. Ezzel párhuzamosan az országos térben is meg kellett nyitnunk az erről, rólunk szóló diskurzust. Amikor akkortájt Hamar Zsolttal évekgig – elválaszthatat-

lan párosként – egy-egy sajtótájékoztatón, szakmai fórumon megjelentünk, amolyan támogató, de kedvesen lesajnáló mosollyal fogadtak mindenütt. Ellendrukkerünk nem volt, de a nagyúri szalonban évente párszor megjelenő szegény vidéki rokonnak járó fogadtatásban volt részünk – mindaddig, amíg az első eredmények nem mutatkoztak. Például amikor a pár építkező év múltán mindjárt 2004-ben koncertsorozatunk indult Budapesten – ami tulajdonképpen vakrepülés volt, fogalmunk sem volt, hogy lesz-e megfelelő közönségünk.

– *Csak hogy mindenki számára világos legyen, ez bő hat évvel a Kodály Központ átadása előtt, bőven a Park Moziban zajló munkakörülményekre épülő korszakban volt még.*

– Sőt, ez még a Müpa előtti korszakban, az Olasz Intézetben volt. A következő évben, 2005-ben nyitott a Müpa, azóta színhelye az önálló hangversenybérletünknek. És hogy egy ezeröttszáz fős teremben egy vidéki zenekar első nekifutásra teltházás bérletet tud összerakni, az szinte értelmetlenül volt akkor: ennyi Pécsről elszármazott szimpatizáns meg velünk tartó pécsi zenerajongó nem létezhet! Így nyomban látszott, hogy képesek lehetünk önálló entitásként, sajátos mondanivalóval megmutatkozni. A jövő azoké, akik releváns kérdéseket tudnak feltenni; az tematizál, aki kérdez, nem pedig, aki válaszol.

– *Manapság ez egyáltalán nem népszerű gondolat...*

– Ebben egyetértünk. De mi akkor azzal az attitűddel jártunk Budapestre fellépni, hogy jöttünk, hogy párbeszédet folytassunk a szakmával, a befogadókkal – mert ahol mi élünk, ott mi magunk vagyunk a szcéna. Ahhoz, hogy diskurzusba kerüljünk, oda kell mennünk az agorára. Ez erős azonnali hatással volt a környezetünkre, mindenkit abba a helyzetbe hozott, hogy valami módon reagálni kell rá.

– *Emlékszem, a szakkritika igen kedvezően fogadta ezt, elő lehet venni a Muzsika folyóirat számait...*

– Igen, mert itt nem egyfajta akadémikus „eljárásra” törekedtünk, amire a maga kerekei között mindenki képes. Érezhető volt, hogy mikor-miben szükséges még rengeteg munka, viszont az is, hogy alapvető igényünk az összefésültség, az artikulált játék, hogy stílusokban gondolkodunk, nem egy általános zenekari masszában. Ennek rengeteg olyan kívülről nem látható vetülete van, ami ebbe a beszélgetésbe nem fér bele, például a stíluskülönbségeket lehetővé tevő hangszerpark építgetése, ehhez forrásokat találni, és így tovább... Ami akkor különlegesen jól sikerült: a horizontot felrajzolni, a gondolati keretet kijelölni a magunk és a környezetünk számára. Hogy a lépések, legyenek bár aprók, jelentsek bár egy hosszú folyamat csekély részét, mégiscsak egy jól meghatározott irányba történnek. Ezt a kritika azonnal érezte. És itt megint csak Hamar Zsoltot kell említenem, aki habitusával, karizmájával kezdettől távol tudta tartani a zenekart az árral úzás tehetetlenségétől. A mai zenei vezetőknek már könnyebb dolguk van. Azt az energiát, amivel a tehetetlenségből kell kibillenteni egy közösséget, nekik már nem kell befektetniük.

– *Itt lappang a kérdés, hogy ez a szemlélet sokaknak miért nem rokonszenves a zenésztársadalomban. De ez is szélesebb társadalmi kontextusban értelmezhető a legjobban. Az adott munkaidőt így is, úgy is el kell tölteni, akár minőségérzettel, élményekkel, sikerekkel, akár unalmasan, gyötrelmesen – sőt, utóbbi esetben többnek tűnik. Sokan ennek ellenére soha nem vagy csak elvétve jutnak el az önjutalmazó motiváció uralta cselekvésekig. És mi áll a teljesítmény-visszatartásra, megúszásra épülő munkavégzés mögött? Állhat szignifikáns képességhiány, amikor is az illető nyilvánvalóan nincs a helyén, mással kellene foglalkoznia. Állhat túlhajszoltságból, kimerültségből fakadó negatív spirál is, az a helyzet, amiben a „túlélni akárhogyan” meg a „hagyjanak békén” már nem választás kérdése. A harmadik lehetséges ok a hungarikumként jól ismert tanult tehetetlenség, amely szerint mindig mások tehetnek mindenről, mindig mástól várjuk a megoldást a gondjainkra. Ezek az okok egymással kombinálódhatnak is, főként egy százvalahány tagú zenekarban.*

– A civil világban él az a fogalom, hogy „vállalati kultúra”. Ennek egy sor elemét kellett itt meghonosítania, művészközösségbe emelnie a menedzsmentnek; azt mondani például,

hogy bizonyos attitűdökre itt egyszerűen nincs tér – de soha nem despota módon, inkább a lehető legtöbb visszajelzést beépítve a munkába, minduntalan utalva az egyéni felelősség fontosságára. Alaptétel, hogy sikeresek csak közösen lehetünk, minden egyes résztvevő pozitív energiáira szükség van a minőségi munkához. Ehhez a zenekarnak mint szervezetnek minden szakmai támogatást biztosítania kellett; egyéni kurzusokat szerveztünk, ha kellett, diploma utáni tanuláshoz segítettünk zenekari zenészeket. Azt viszont soha nem fogadtuk el, hogy valaki energiavámpírként éljen közöttünk. Az elv: vagy tudsz és akarsz hozzátenni az egészhez, vagy nem itt a helyed! – és ez nem csak a szép szavak szintje, voltak korábbi tagjaink, akiktől emiatt váltunk meg. Száztíz zenész nem lehet homogén közeg: mindig vannak legjobbak, és mindig van „leggyengébb láncszem”, csakhogy esetünkben ma már a leggyengébbek szakmai tudása is bőven lécc fölött van, a szellemi irányultságuk meg egyértelműen pozitív. Hogy húsz-harminc év munka után is friss maradjon az attitűd, ne kapjon teret a rossz értelemben vett zenekari rutin, abban rengeteg feladata adódik egy művészeti közösségnek, de nem lehetetlen a megoldás.

Leírhatnánk a PFZ-t egy Petri-csészés kísérletként is, ahogy hajlok arra is, hogy társadalmi analógiákkal közelítsek a zenekarhoz, mert tényleg rengeteg dolgot leképez a civil szerveződésekétől az önkifejezésen át a közösségért vállalt felelősséig. Ez rámutat arra is, hogy nem minden a pénz; a mi történetünk a „mi csak ennyit tudunk, mivel ilyenek a körülmények” önfelmentő hazugságának eleven cáfolata.

– Nagyon ide vág a tény, hogy a PFZ elképesztően széles stíluszpektrumban tevékenykedik. Gondolkodtam, hogy találunk-e Magyarországon még olyan szimfonikus zenekart, amely, ha kell, egy barokk produkciót képes barokkosan kiállítani. Budapesten tudok egyet, de azt hiszem, országosan is csak ennyi. Ebben persze Vass András karmesternek óriási érdemei vannak, de önmagában az, hogy itt vannak zenészek, akik időről időre hajlandók és képesek ebben velem tartani, egészen különleges szint ad ennek a zenekarnak. A spektrum túlsó vége meg a rengeteg kortárs mű, köztük ősbemutatók is rendszeresen! És ha az egy évadban újonnan megtanult műveket összeszámoljuk, netán a húsz év alatt tető alá hozott produkciókat, egyértelmű, hogy nemcsak vidéki, hanem országos viszonylatban is az egyik legaktívabb, legtöbb kihívást vállaló gárda a tiétek. Én ezt nagy büszkeségre okot adó ténynek tartom, közben azonban felmerül bennem a gondolat, hogy a – mi tagadás, elég rosszul fizetett – zenészek így kimagasló mennyiségi és minőségi követelményekkel néznek szembe. És erre még az olykor hivatástudatból, de többnyire megélhetési kényszerből vállalt ilyen-olyan tanítási tevékenységük is rárakódik. És lehet egy pont, amikor valaki azt mondja: én is csak ember vagyok, ezt így már nem bírom, vagy nem bírom azzal az igényszinttel, amit éppen ti ültetetek el bennem.

– Az első állításodat csak megerősíteni tudom. Valóban egyedi ma az, hogy – bár nem korabeli hangszereken, de hangzásában, artikulációjában, stilisztikájában autentikusan – barokkhoz nyúl a zenekar, a következő hónapban meg, mint most, a világ egyik élvonalbeli szerzője, Eötvös Péter nekünk írt és dedikált művének bemutatójára készül. A kortárs zene ismerői fel tudják mérni ennek értékét, azt, hogy ez az ősbemutató zenetörténeti pillanat lesz. Mi a fókuszunkba tettük ezt a fogalmat: művészzenekar. A szakmában ezt senki nem használja rajtunk kívül, mert nem is értelmezhető szokványosan. A színházi világban mindenki tudja, mit jelent a művészsínház, mit jelent a népszínház, alternatív színház és így tovább, ott ezek jól artikulálódnak. Pedig a zenében is könnyű lenne belátni, hogy mi-
ben különbözik egymástól, ha egy zenekar alapvetően a zeneművészet elérhető legigényesebb képviselőitől indul ki, és ehhez próbál társadalmi lábakat, befogadói közeget találni, építeni, illetve ha egy zenekar egy adott közösség felmerülő igényeit szolgálja ki, azaz játszik mindenkől egy kicsit, amire megítélése szerint a helyi közönségének igénye van. Fundamentális, ha úgy gondoljuk, felelősségünk van abban, hogy jó értelemben „neveljük” is a közönségünket, azaz nem direkt módon szolgáljuk ki a felmerülő igényeket, hanem új igényeket generálunk. Hogy mi a horizont, abban az írástudóknak felelősségük

van, ennek talán mégsem kellene úgy alakulnia, ahogyan azt a kereskedelmi tévék kijelölik. Erre utal a művészzenekar kifejezés, egy olyan állapotra, ami persze rengeteg folyamatos tanulóssal jár, hogy autentikusan legyünk képesek megjeleníteni azt a nagy zenei spektrumot, aminek a megmutatását, átörökítését fontosnak, nélkülözhetetlennek tartjuk. És arra, hogy képesnek kell lennünk levetni magunkról azt a rengeteg frusztrációt, ami a kulturális-társadalmi környezetből adódóan elfedi bennünk valamikori tiszta énünket, benne a meggyőződéssel, hogy Bachra szükség van. Az már a menedzsmet dolga, hogy mindez eltaláljon a közönséghez. Úgy kell a magunk közegeben élnünk, hogy megteremtődjön az igény a prezentált zene befogadására. A legtöbbet koncertező zenekarok egyike vagyunk az országban, de a Kodály Központban megnyitása óta egy olyat sem adtunk, ahol ne lett volna legalább 85 százalékos telítettség – egy ezerfős teremben, egy 150 ezres lakosságú városban, évente negyvenötször! Nagyon komoly bázist tudtunk felépíteni, ami főként hitellességi kérdés, minthogy a zenében – a színházi világgal ellentétben – nemigen létezik utánjátszás, mindig csak premier van, tehát a hallgató bizalmi alapon dönti el, hogy elmegy-e a következő koncertre, aminek a pontos tartalmával csak ott fog szembesülni. Ezért volt fontos a hakniturnék lerúgása. Nem lehet hiteles egy zenekar, amely a „fontos” koncertekre évente nyolcszor összeszedi magát, kipucolkodik, egyébként meg odahány valamit. Nincsen fontos meg kevésbé fontos koncert, ez nem működhet így, ha valóban értéket szeretnénk képviselni.

Láthatunk egy olyasféle sikertörténetet a miénkben, mint az egykori kaposvári színház, a Pécsi és a Győri Balett, és épp ezek közös tanulságából kiindulva fogalmaztuk meg Hamar Zsolttal már az elején: akkor fog célt érni a törekvésünk, ha eljut odáig, hogy már nem függ tőlünk, ha önjáró, ha túlélhet bennünket.

– Igen, az említettek egy periódusú történetek, amiknek valamilyen személyi feltétel változása nyomán szinte egy csapásra vége szakadhatott...

– A PFZ az elmúlt húsz évben – egy kivétellel – minden öt körülvevő és minősítő közegeben hitelesítette magát: szakmában, szakkritikában, társadalmi megbecsülésben, szponzorációban. Egy másodrangú vidéki zenekar státuszából alakult azzá, amit körüljártunk az előbb. Mint mondtam, egy kivétellel: a hivatalos kultúrpolitika általi legitimációja nem történt meg. Ha valamiben, hát ebben tévedtem: az európai hagyományok értelmében ez a hiányzó pecsét egyet jelentene a tevékenységünkhöz méltó költségvetési támogatással, és elképzelni sem tudtam, hogy ez az elismerés nem történik meg már jóval korábbi eredményeink láttán. Ma egyre kevésbé tudok bármilyen egzisztenciális ígéretet tenni a zenekar közösségének. Ez olyan beláthatatlan módon húzódik el, hogy egyik legfontosabb feladatunkká vált megtalálni a fiatalok között azokat, akik képesek és hajlandók tovább vinni a lángot, mert ha ez nem sikerül, a történetünk lezárul, felsorakozva az előbb említett nagy fellángolások mellé.

Hogy miért tévedtem ebben ekkorát, arra is van magyarázat. A magyar kultúrában nemzedékek sokaságán át örökített, mélységesen beágyazott, betokosodott képzetek élnek arról, hogy mit jelent a budapesti és a Budapesten kívüli élet, a centrum és a decentrum. És ez nem attól függ, kik vannak éppen kormányon. Mióta itt igazgató vagyok, legalább a hatodik kulturális államtitkár regnál, de azt kell mondjam, bizonyos értelemben nincs jelentősége, hogy éppen ki. Bár egymástól nagyon nagy mértékben különböztek, egy valamiben kontinuitás van: azonosulni tudnak azzal a képzzettel, amely szerint a magyar társadalom önképében élvonalbeli, innovatív, előremutató, az országot reprezentálni képes tudás, szervezőerő alapvetően csak Budapesten létezhet. Ez az egyetemi élettől a sztárséfékig bármely területen meghatározó. Pécs annak idején különleges lehetőséget kapott az EKF elnyerésével, hogy ezen az előítéleten áttörjön. Ha valamiben tényleg soha vissza nem térő, kihagyott alkalomnak láthatjuk a 2010-es évet, hát ebben. Mondhatnánk, hogy így is a PFZ jutott legmesszebbre, de nem ez a lényeg. Ami Ausztriában természetes,

nevezetesen, hogy Bécs mellett létezik egy Salzburg és még további fontos városok is, az a magyar közgondolkodásba nem fér bele. Pedig tudományos és kulturális nemzetközi hálózatokban érdemes gondolkodni. A PFZ legnagyobb fenyegetettsége ez: hogy elfogy az idő, az energia, hogy ezt sikerre vigyük. Mert a siker az lesz, ha elnyerjük a státuszt, aminek a kritériumait rég teljesítettük, és elmondhatjuk, hogy ebből a munkából meg lehet élni, nincsenek mellette egzisztenciális kényszerek. Egyetlen dolog kicsit sem változott az utóbbi húsz évben: mi ma pontosan annyira tudunk hozzáférni a közpénzekhez, mint bármely nemzeti minősítésű vidéki együttes. Létszámban ugyanakkorák vagyunk, mint hasonló megyeszékhelyen működő zenekarok, de minőségében jelentősen eltér a teljesítményünk. És épp emiatt sokak számára kényelmetlen ez a Petri-csészés kísérlet: rámutat, hogy bizonyos erőforrásokból mit lehet elérni, tehát akkor talán más is megpróbálhatná. Innen nézve tükröt tartunk, és borzasztó kínos is lehet...

De számunkra is kínos onnan nézve, hogy ha mostantól igen rövid időn belül nem sikerül a státuszunkban előrelépni, akkor nagy eséllyel egy „aranyoldalak”-fejezet leszünk csupán Pécs kultúrtörténetében, egy újabb kaposvári színház-sztori. Ez a mi élet-történetünk, ami a Park Moziból indul. De az, aki ma fiatakként pályázik egy zenekari székre, mivel találkozik? Látja, hogy ülünk az ország legjobb hangversenytermében, hogy elképesztő mennyiségű koncertet kell adni itt, hogy a barokktól a ma élőkig kell tudni bármit játszani, hogy egy Bogányi–Varga–Vass trió ül a tetején, akik nem kötnek minőségi kompromisszumokat – és ez így együtt a fiatalok számára komoly vonzerőt jelent. Aztán bejönnek a szobámba, megnézik a szerződésük tartalmát, és úgy érzik, hogy ezeket a tényeket képtelenség egymáshoz illeszteni. Mert a teljesítmény és a megélhetés jellemzői a húsz év alatt valahogy ellentétes irányba tartottak, és kezd a szakadék áthidalhatatlanná válni. Ez ma a fenntartóval, a társadalommal folytatandó diskurzus témája: hogy fiatalok híján egygenerációssá válik-e a PFZ élete? Hogy a gondatlanságból, de akár előre megfontolt szándékkal szétesni hagyott zenekar esete kinek és miért lesz jó?! Ez egy minden szempontból auditált top-szervezet, amely azonban Münchhausen báróként kénytelen magát feljebb tornászni, bevonva a hozzá kötődők szakértelmét, ügyszeretetét. Ez hosszú távon fenntarthatatlan, nemcsak azért, mert elfogynak az aranykort velünk együtt megélt, ezért bármire szinte semmiért hajlandó emberek, hanem azért is, mert így visszakanyarodna a zenekar ahhoz az állapothoz, amelyben egy közösség belső igényeiből fakadóan dolgozik egy célért. A profik világában kifizetik az ember munkáját, tudását. És ezt a témát valamennyi hivatalból érintett szereplő hártja, senki nem gondolja úgy, hogy dolga lenne menteni a helyzetet. A kérdés nem a PFZ-ről szól, a zenekar csak kikényszeríti a válaszadást: kedvezményezettje lesz-e egy pozitív döntésnek, vagy szétesik egy elutasító esetén. A kérdés lényege, hogy egyszer végre dönteni kell: akar-e a magyar kultúra kilépni megcsontosodottságából, képes-e megújulva válaszolni egy rendszeridegen jelenségre. Létezhet-e olyan „rendszeraváltás”, paradigmaváltás, ami valódi javulást hozhat a társadalmunk életébe: az országban élő sokmillió ember potenciáljában gondolkodni, vagy megelégedni Budapest hatáiraival, és csak az ott élőkre fókuszálni. Véleményem szerint nagyobb lehetőség rejlik az előbbiben. Az épp a napokban beadott új igazgatói pályázatomban írok bőven erről a témáról.¹

– A történehez az is hozzátartozik, hogy hiába „vidéki” az együttes, mindig sikerült valamilyen varázslatos módon nemzetközi szinten megoldanod a vezető karmester személyével, az utódlással kapcsolatos helyzeteket.

– Vannak olyan hibák, amelyek jelentősége miatt az első számú vezetőnek kell vállalnia a felelősséget. És ezzel persze máris tettünk egy alapvetést: ennek a zenekarnak az igazgató az első számú vezetője. Ebben is eltérünk a hazai tradícióktól: az igazgató nem

¹ A pályázat szövege nyilvános, elérhető a www.pfz.hu oldalon. – a szerk.

adminisztratív személyiség, nem gazdasági vezető. A zenekarvezetés kérdéskörnek nemzetközi szakirodalma van, mivel Toscanini óta elképesztően sokat változott e téren a helyzet. Erről is kezdettől fogva beszélni kellett, és bizonyos értelemben ez is vezetett az első komolyabb konfliktusokhoz, akár Hamar Zsolttal. Az igazgató adja a közösen megfogalmazott szakmai víziót, jövőképet a szervezetnek, nem pedig a vezető karmester, ebben alapvetően különbözünk a Fesztiválzenekar működésétől, amelyben nyilvánvalóan Fischer Iván határozza meg a koncepciót, nem a menedzser-igazgató, akit nagyon helyesen neveznek így. Ugyanakkor természetesen nálunk is a karmester a zenei vezető, ő kell, hogy a legtöbb zenei tudást ide csatornázza, ő dolgozik a zenekarral, kifelé ő a zenekar arca. Tehát az én felelősségem felmérni a szükséges irányokat, a vágányt, amelyen haladni kell, a középtávú, 3-5 éven belüli feladatokat, illetve azok következő lépcsőfokait. Ehhez jól kell értenem a zenekart: hogy épp most mire képes – amihez képest mindig csak egy lépéssel szabad előbb járni. És e szempontok alapján kell a legalkalmasabb, a megfelelő karmestert megtalálni. Itthon krakéler magatartásnak tűnhetett, amikor a kezdeti időkben hangoztattam, hogy a PFZ rendszerében a zenekarnak van karmestere, nem pedig a karmesternek zenekara. Ez tételmondattá vált, amiért rengetegen utálnak, mivel a magyar zeneélet alapvetően a fordított helyzetre épül.

– Ez persze természetes egy olyan országban, ahol az élet minden területét ez a fentről lefelé hierarchizálódás hatja át...

– Emiatt van rá példa, hogy a külföldi zenekaroknál, amelyek modelljét mi ezen a téren mintának tekintjük – azoknál, ahol a zenekar testületként, önálló entitásként, erős identitással, komoly szervező erővel lép fel –, az a jellemző, hogy a nagyszerű karmesterek is csak legfeljebb két ciklus erejéig maradnak. Utoljára a Berliini Filharmonikusoknál Karajan próbálkozott a régi autoriter munkamódszerrel, csak hogy azóta eltelt negyven év... Itt a PFZ-nél persze igencsak előre kell gondolkodni, hogy megtaláljuk azokat a szereplőket, akik nemcsak alkalmasak a zenekar optimális irányítására, hanem el is fogadják ezt az alapelvet. Mert az egyéni felelősségi körök kialakulása és megszilárdulása az összmunkában azt is jelenti, hogy ma ez a zenekar lerúgná magáról a karmestert, ha azzal a szándékkal lépne fel, hogy beszánts a meglévő struktúrát. Ma nálunk mindenki pontosan ismeri a felelősségi körök határait és ennek megfelelően végzi a munkáját. Például a szólamvezetők a hangszeres próbajátékok során odáig mennek, hogy a szakmai alkalmaság ügyében döntenek – nélkülem! Viszont, ha az én szobámban ezen kívül álló okokból – a szerződési kondíciók, a pályázó egyéni illeszkedése a PFZ-jelenséghez – mégsem kötetik meg a munkáltatói szerződés, azért nem vonnak kérdőre.

Hamar Zsolt velünk töltött évei alatt ennek a rendszernek az alapjait lefektettük, az erre épülő működés elindult, megszilárdult. Távozását ő is, a zenekar is és személy szerint én is veszteségként éltük meg, de teljesen érthető, hogy ebben a munkában kimerülhetnek olyan energiák, keletkezhetnek olyan feszültségek, amelyek változást indukálnak. Tíz éven át dolgozott a zenekarral, és szó nincs arról, hogy félbehagyottként, torzóként tekintենék munkájára. Ez is egy érdekes kérdéskört érint: Bogányi Tibor és Vass András mindketten már ugyancsak tíz-tíz évet jegyeznek, ugyanakkor számunkra fel sem merül, hogy egy vezető karmesternek okvetlenül négy-öt évnél hosszabb ideig kellene velünk maradnia – ez kizárólag attól függ, hogy meddig marad inspiráló, napi tartalommal teli a közös munka. A magyar örökség ebben is más: itt általában ha valaki elnyert egy állást, azt hitbizományynak tekintette ő is, munkatársai is – számos olyan területe van a szellemi életnek, ahol ez ma is meghatározó, pedig a nagyobb mobilitás sokszor az egyénnek és a szervezeteknek is jót tenne. A mi karmestereink e téren is kimagasló kvalitásúak, számukra a szakma, a munka egyáltalán nem arról szól, hogy ki hogyan szerezhet jobb pozíciót egy hierarchikus modellben, hogy gyűrheti maga alá mások szándékait és akaratát, nyitottságuk nagyon megkönnyíti az életünket. Azért kíváncsi lennék, hány olyan személyi-

séget találnánk a karmesterek között, akik, miként Bogányi, regnáló vezető karmesterként ne élnek meg presztízsvesztésként, hogy mellé kerül a zenekar élére egy kollégája, esetünkben Gilbert Varga.

– *Ahogy én látom, Bogányi nemcsak nyitott, jó értelemben bohém és életteli személyiség, hanem tökéletesen rendben van önmagával, a világgal, nincsenek önértékelési problémái, nagyon tisztán látja a helyét, az értékeit, tehát nem akar semmit bizonyítani, viszont mindig megtalálja azokat a lehetőségeket, amelyekben élhet a képességeivel.*

– Ráadásul a művészete is a pillanatban gyökerezik, éli a zenét, aki a koncertjeit hallgatja, biztosan úgy éli meg, hogy valós időben történik vele valami. Afféle reneszánsz ember, akiben semmiféle frusztráció nincs. Itt is számot vetett azzal, hogy Gilberttel ők csak erősíteni fogják egymást, és ez így is történt.

Varga Gilbert szerződöttese nagyon sok mindenről szól. Az ő története az apjánál kezdődik, akinek a hegedűművészi, hegedűtanári nagyságát elképesztő dokumentum- és kapcsolatrendszer támasztja alá. Fia saját tanítványaként, már fényes hegedűművészi karrierjét építő muzsikus volt, amikor egy baleset ennek végét vetett – és így lett belőle karmester, hihetetlenül virtuóz, színgazdag és eleven ritmusú muzsikus, aki apja révén pár áttétellel a brahmsi kultúra örököse, és aki mellett jelenleg a francia zene kifinomultságában, villámgyors szín- és karakterváltásaiban mélyed el a zenekar.

Vass András az, aki leginkább kontinuitást képez a munkánkban. Ő először is hihetetlenül felkészült, széles intellektusú értelmiségi, ma már különlegesen ritka holisztikus látásmóddal értelmezi a valóságot, a világot, és ezen belül a zenét is. Igen magas együttműködési kultúrával bír, és talán a családjából, hitéből fakadóan távol áll tőle mindenfajta énközpontúság: ő minden pillanatban hasznos szeretne lenni, azt keresi, hogyan tudna hozzátenni valamihez. De az is ő, aki hihetetlenül pontosan és elfogulatlanul nyomon követi minden egyes zenekari tag pályafejlődését, aktuális állapotát, tele van program-alakítási ötletekkel arra fókuszálva, hogy adott ponton melyik vezető zenészünk milyen művel való találkozásából fakadhatna éppen kimagasló eredmény. És ott van még az elkötelezettsége, ahogy a stílusos barokk játék képességét felépítette a zenekarnál. A többiekre is vonatkozik, de Andrásra jellemző a leginkább, hogy nem a mennyiséget, hanem a minőséget keresi ebben a hivatásban. Tulajdonképpen viszonylag kevés koncertlehetősége van nálunk, de mindegyik ízig-vérig az ő portfóliója, aprólékosan végiggondolt, letisztult produkciók. Nélküle egész működésünk más lenne, sokkal nehezebb, jelenléte hatalmas érték a zenekar számára.

– *Hadd tegyem hozzá: bármely közös munkánk minden pillanatában azt éreztem, nagyon könnyű vele közösen gondolkodni: sziporkázik, empatikus és világosan kommunikál. És valóban nagyon pontosan érzi a lehetőségek határait. Most felmerült bennem, hogy tanár-kollégák és hallgatók hovatovább évtizedek óta sírnak-ríznak az ország különféle zenei felsőoktatási képzőhelyein, mert hol ezért, hol azért nem kellően hatékony a zenekari képzés – ha elképzelek egy egyetemi zenekart, amit ő venne kézbe... De nincs ilyen.*

– Áttekintve karmestereink körét, feltűnik, hogy Hamar Zsoltot kivéve egyikük sem itthon szocializálódott, ahogyan a Hamart váltó Peskó Zoltán sem, pedig ebben nincs tudatosság. Az ok keresésekor talán a mintázathoz jutunk el, amit a PFZ megvalósítani törekszik: az együttműködés kultúrája, a partneri viszony. Persze ennek az éremnek is van másik oldala. A húsz év alatt összesen ha öt olyan koncertünk volt, amelynek a próbafolyamatát követve komolyan aggódtam, hogy nem készülünk fel időben, és talán a negyediknél jöttem rá, hogy ez mindig az amerikai vendégkarmesterekkel történik. Az a már túlzó előzékenység, amellyel ők az utasíthatások halvány látszatát is el kívánják kerülni instruáláskor, egyszerűen nem motiválták kellően a mi itthon sokkal direkter módszereken felnőtt zenészeinket. Persze itt ne a megannyi történetből ismert verbális agresszióra, megalázásokra gondoljunk, a két véglet között léteznek hatékony, de a munka tárgyára irányuló próbamódszerek.

– *Úgy érkezem, hogy itthon a verbális agresszió tere egyre bővül. Persze tudjuk, a Zeneakadémia hetvenes években ünnepelt zenekarvezető professzora rendszerszerűen csicskázta vagy porig alázta a hallgatókat, mikor melyiket érezte adekvátnak... Szóval alapjaikban alig változnak itthon a dolgok. Ebből eredően kicsit zavar, amikor Kocsis Zoltán kapcsán még ma is az ő sokszor igen kemény próbamódszerei kerülnek elő, anélkül, hogy összevetnénk azzal a felmérhetetlen értékkel, amit munkájával ránk hagyott.*

– *Ő ugyancsak sorsformáló munkát végzett a zenekarunkkal. Először is olyan zenei formátum volt, akinek a glóbusz is kicsi lehetett volna, de az „itt élned, halnod kell!” elvét vallotta. Viszont belakta a neki adatott teret, megszólalt az egyetemes és magyar zene, kultúra minden olyan kérdésében, amiről fontos mondandója volt, még ha ez sokaknak nem is volt ínyére. Láta és rámutatott, hogy egy brand, kiüresedett márkajelzés válhat Kodály szellemi hagyatékából, ahogy a forráskivonás szűkíti a minőségi kultúra tereit. Felelős tanító volt, ez vezette, amikor Kobajasi utódként belekezdett a Nemzeti Filharmonikusok felépítésébe, és alighanem ezért vette a nevére a PFZ-t is, bizonyos értelemben az NFZ megújulásának paraleltörténeteként. Két éven át hallgatott bennünket figyelmesen, utána szólistaként játszott velünk, majd a következő évtől a zenekar állandó vendégkar-mestere lett. Ez évi két produkciót jelentett, de nem a számosság volt a lényeg, hanem az, ahogyan név szerint megismerte és kiismerte a zenészeinket, és ívet képezett a repertoár-építésben. Vele eljátszani a Zenét (Bartók: *Zene húros hangszerekre, ütőkre és cselesztára*) igazi mesterkurzus volt, jóval több, mint egy koncertre való felkészülés: tíznapos műhelymunka. Amit ő tanított a zenekarnak, az belénk égett. Itt mindenki rajongott érte, a magyar zenei szcénában pedig ő lett az első számú szövetségesünk, nagykövetségünk. Mi valamilyen kétszáz kilométerre élünk attól a helytől, ahol a narratívák képződnek, ő viszont rendre, minden egyes alkalommal megszólalt, amikor olyan produkció lehetőségét látta, amire meggyőződése szerint éppen mi vagyunk alkalmasak. Nekünk ezért még külön is óriási veszteség a hiánya...*

– *...túl azon a veszteségen, amit a magyar és egyetemes zene elkönyvelhet a halálával...*

– *Igen, ami történik ma a zeneéletben, annak egy részére sor sem kerülne, ha ő közöttünk lenne, állást foglalna. Egy egyetemes zsenit, ugyanakkor egy arányokat és minőségeket pontosan felmérő, egyenes és igényes „apafigurát” veszített a teljes szakma.*

– *Nyilván egyfajta mérceként, igazodási pontként elsősorban a szakmán belül jelenthetne ez sokat, merthogy a hatalom általában nem szokott magába szállni mégoly meggyőző érvelés hallatán sem.*

– *A hatalomnak alaptermészete, hogy mindig betölt minden rést, ami kínálkozik számára. A társadalom szereplőiként a mi dolgunk a határok felmutatása: a szakmai cselekvések sora lépésről lépésre, a nagy fellángolások és bölcsességeket halmozó értekezletek utáni másnap, a következő hét, hónap és év aprómunkája. Hogy ebbe ki mennyi energiát, milyen színvonalon hajlandó fektetni, hogy képesek vagyunk-e végigvinni a terveinket, vagy első adandó alkalommal keresni kezdjük a felelőst, aki miatt kihátrálhatunk a dologból, rajtunk múlik.*

– *Nekem épp erről szól és ezért szép a PFZ története.*

– *Nekem is! Ezért látom jelentős társadalmi projektnek, függetlenül attól, hogy a zenéről szól. Legelső sajtótájékoztatónkon a pécsi Művészetek Házában, rengeteg érdeklődő előtt arról beszéltünk, hogy mi nem kérünk pénzt, nem kérünk semmi mást, csak lehetőséget. Nem most kezdjük el felsorolni, hogy ez kellene, az kellene – kérni majd három év múlva fogunk, ha már bizonyítottuk, hogy a magunk erejéből jutottunk valamire. Ez a cselekvés műhelye, és épp ebben látom nagyon másnak, mint a környezetünket. Nemhogy mintává nem váltunk, inkább egyre kellemtlenebbé váltunk sokak számára. Persze annak fényében, hogy a város tíz év alatt nem jutott el az EKF élményének, hozadékainak, sikereinek és kudarcainak alapos átbeszéléséig, ez kicsit sem meglepő. Most megalakult a*

polgármester munkáját segíteni hivatott Művészeti Tanács – ennek én is tagja vagyok –, meglátjuk, mennyire leszünk helyzetben ahhoz, hogy a város hagyományainak megfelelő kulturális arculatért tegyünk is valamit. Mert a színpalak mögött igencsak vegyes annak megítélése, hogy „a kultúra városa” szlogen mögé lehet-e, kell-e valós tartalmakat tenni, fenntartható-e európai igényszint legalább egyben-másban, nem lenne-e hasznosabb viszszaemerkülni a kényelmes és olcsó provincialitásba.

Hogy egy konkrét példával éljek, 2008-ban én döntöttem úgy, hogy a PFZ nem akarja üzemeltetni a Kodály Központot, és az akkori döntés indokai, okai ma is léteznek. Ma úgy látom, az, hogy a Kodály Központ az ötödik menedzsmentjénél tart, és hogy mindeközben nincs jól hasznosítva az épületben rejlő potenciál, nagyobb probléma, mint amiért akkor hátrítottam a lehetőséget. Ezért most javaslatot teszünk a szakmai vezetésre. Ez az épület csak azért ismert a nemzetközi kulturális térben, mert annyira remekül sikerült, hogy az itt fellépő művészek magukkal viszik a koncertterem hírét, és lehetőleg vissza is jönnek fellépni – ez így nem elég, ehhez a menedzsmentnek hozzá kellene tennie valamit, nem is keveset. Szakmai munkát, márkáépítést, a nemzetközi hangversenytermi hálózatba történő beépülést. A PFZ a hazai és nemzetközi zeneéletben számos koprodukciónak volt a központja, de a Kodály Központtal soha nem volt még közös projektünk. Mindent kifizetünk listaáron, miközben az egy kétmilliárdos szervezet...

– Milyen perspektívája lehet a fejlődésnek? Egy 210 éves együttes vezetőjeként, téged ismerve talán nem is kérdés, hogy a fejlődés mellett kötelezed el magad.

Fáy Miklós egy publicisztikájában tette fel egyszer – és válaszolta is meg – a kérdést, hogy meddig őrizheti majd Kocsis nélkül az NFZ, Fischer nélkül a Fesztiválzenekar az arculatát. Senki nem szerette volna ilyen hamar próbára tenni Fáy feltevését, mint ahogy az Kocsis halálával bekövetkezett. Lehet azt mondani egy vezetőnek, hogy nincs idő szervesen építkezni, kivárni a természetes fejlődést, most mindjárt, holnap eredmények kellenek – de az így elért eredményeknek áruk van: ha nem volt elég idő az attitűdökig, reflexekig hatóan átalakítani a rendszert, a felívelés után újra és újra bekövetkezik a hanyatlás vagy összeomlás. Közgazdászként és művészként tudom, hogy létezik a szakmai és szervezeti felívelésnek az az útja, amit a PFZ járt be. Ezután egy olyan termékeny szakasz következhetne, ahol igazán maradandót lehet alkotni. Pécs zenei élete megérdemelné, hogy a PFZ évtizedeket töltsön ezen a termékeny szakaszon, és arra is képes ez a város, hogy megoldja a finanszírozását.

– Nem idealizmus ez? Az EKF előtt is erről beszéltünk, aztán mi lett belőle.

Értelmiségiként és menedzserként is az együttműködésben hiszek, és arra is fektetem a hangsúlyt a következő években is. Ez figyelhető meg a vezető karmestereink működésében, a zenekar belső szerveződésében, partneri magatartásában. A következő években számos kihívásnak nézünk elébe, melyek egyik legfontosabbika, hogy a zenekaron belüli jelentős generációváltást sikerrel, a színvonal esése nélkül megoldjuk. A korszakváltó muzikusok teszik ki az együttes felét. A következő években új vezetőgárdát kell kinevelnünk a kontinuitást mutató fejlődéshez. Ez a probléma összefügg a művészképzéssel, a Kodály Központtal, a decentrumban gondolkodás lehetőségével. Mély meggyőződés, hogy az országos zeneszakma, a kultúrpolitika és a város vezetésének együttműködésével a pénzügyi problémák áthidalhatók. E hármassal együttműködésben aktorok kívánunk lenni. A Covid után nagy kérdés, hogy mi a következő lépés. Hogyan áll fel újra a nemzetközi kontextusban értelmezendő zenei élet, és hogyan kívánunk alkotóként, előadóként és kulturális fogyasztóként mindebben a mindenkori „következő” lenni. A komolyzenében lenyűgöző, hogy nem tudsz elég idős lenni ahhoz, hogy kiiregedj belőle, és nem tudsz elég fiatal lenni, hogy ne szólna hozzád. Bele tudsz születni, de bele is tudsz érni. A 210 éves jubileum kapcsán NEXT címmel összművészeti együttműködést kezdeményezünk a városban és az országban élő társművészetekkel, hogy közös válaszokat

keressünk, új kérdéseket tegyünk fel. Új edukációs szemléletmódot szeretnénk meghonosítani a Kodály Központtal és a Filharmóniával karöltve. Kérdésedre válaszolva, lehet, hogy idealista vagyok. Olyan Magyarországon hiszek, ahol mi, a zenében bízók képesek vagyunk együttműködni. Erről szól a műfajunk ugyanis. Együttműködés nélkül magányos hangok vagyunk csupán. Ne egymás konkurenciái, hanem egymás inspirációi legyünk. A PFZ így kíván dolgozni, bevonva azokat a fiatal művészeket, városlakókat is, akik az EKF idején még gyerekek voltak. Pécs nem azért a kultúra városa, mert volt az EKF, hanem azért volt az EKF, mert Pécs a kultúra városa. Ezt az identitást nem felülről, egy pályázati címként adták ennek a városnak, hanem mi, benne élő városlakók, művészek, a kulturális élet szereplői, az értelmiség és a kultúrát fogyasztók erősítették meg egymásban újra és újra. Ezért jött annak idején a zenekar-alapító Lickl György ide Bécsből. És ezért jöttem a Zeneakadémia után én is ide haza, szintén Bécsből. Ez a zenekar, ez a város, ha úgy tetszik maga egy idea. A magyar európaiság ideája.

PRINT

ELŐFIZETÉSI AKCIÓ – TAVALYI ÁRAKON

A Jelenkor folyóirat a 2021-es évre is az előző évi áron fizethető elő. A lap így fél évre 5940, egész évre 10 890 forintba kerül.

WEB

HAVI 500 FORINT AZ IRODALOMÉRT

A Jelenkor folyóirat PDF-formátumban is megvásárolható, lapszámonként mindössze 500 forintért. Sőt, aki a teljes 2021-es évre előfizet, kedvezményes áron, 5000 forintért hozzájut a folyóirat egész évfolyamához.

ZSOLNAY
KULTURÁLIS
NEGYED

10% kedvezmény pécsiéknek
a Zsolnay porcelántermékek,
étkészletek, ékszerek
és ezin áruk árából.

Pécs, Felsővámház u. 52.
Zsolnay Kulturális Negyed
Kézműves Boltok Utcája
Nyitva: kedd–vasárnap: 09.00–17.00-ig

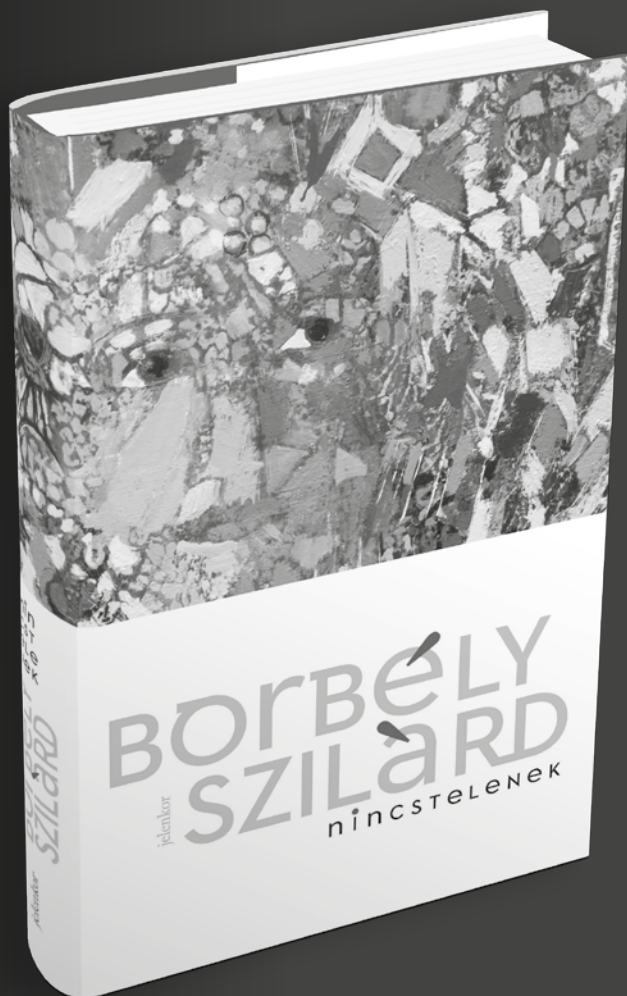
zsolnayshop@zsn.hu • Tel: 72 500 385

www.zsolnaynegyed.hu

PÉCSI SOR
PREMIUM LACER

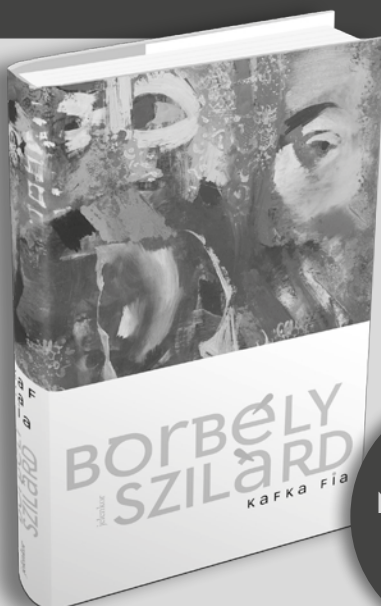

„Borbély Szilárd folyamatosan a gyengeségére emlékezteti az embert. A gyengeségre való emlékeztetésben rejlik az ereje. S hogy honnan ez az erő, arra talán új regénye, a *Nincstelenek* is választ ad.” – Győrffy Ákos (*litera.hu*, 2013.)

BORBÉLY SZILÁRD

2013-BAN MEGJELENT REGÉNYE
ÚJRA A KÖNYVESBOLTOKBAN!

A szerző hagyatékából származó befejezetlenül maradt regény kelet-európai apákról és fiúkról szól.

VÁRHATÓ
MEGJELENÉS:
2021.
JÚNIUS